

سازمان تجارت جهانی (گات)

اهداف، مبانی و ساختار

دکتر عبدالحسین شیروی*

رکود اقتصادی دهه ۱۹۳۰ و بروز جنگ جهانی دوم این ایده را تقویت کرد که کشورها با آزادی تجارتی، به رشد اقتصادی مطلوب تری تابیل خواهند آمد. نیاز به برقراری یک سیستم حقوقی برای تضمین آزادی تجارتی ورد و بدل آزادته کالا بین کشورها از مسائل مبرم بعد از جنگ جهانی دوم بود. گات (GATT) که یک معاهده بین المللی بود و بنا بود تحت نظارت یک سازمان تجارتی بین المللی (ITO) به اجرا در آید، عملآ جای خالی سازمان تجارتی بین المللی را پیر کرد و در حدود پنجاه سال عمر خود توفیقات تابیل توجهی در آزاد سازی تجارتی، کاهش تعرفه‌های گمرکی و تنظیم روابط تجارتی بر اساس مقررات حقوقی به دست آورد. مذاکرت دور اوروپوگونه که حدود هشت سال به طول انجامید به تحولاتی اساسی در تنظیم روابط تجارتی بین المللی منجر شد. تشکیل سازمان تجارت جهانی (WTO) و توافق بر این که موافقت‌نامه‌های چندجانبه در حکم یک مجموعه واحد باشد، از نتایج مهم این دور از مذاکرات بود.

هدف از این مقاله توضیح اجمالی اهداف، مبانی و ساختار سازمان تجارت جهانی است که در سال ۱۹۹۵ تشکیل شد. در این مقاله سعی شده است ضمن بیان یک تاریخچه مختصر از شکل‌گیری گات و سازمان تجارت جهانی،

اهداف مطرح شده در گات و سازمان تجارت جهانی بررسی شود. فهرستی از موافقت نامه های اصلی سازمان، مبانی و اصولی که سازمان تجارت جهانی بر آن استوار شده و نیز ساختار تشکیلاتی آن، از دیگر مباحث این مقاله می باشد.

مقدمه

سازمان تجارت جهانی^۱ به طور رسمی در سال ۱۹۹۵ به وجود آمد. این سازمان در واقع جایگزین و ادامه دهنده وظایفی است که تقریباً پنجاه سال به وسیله "گات"^۲ و تحت کنترل و نظرارت آن انجام گرفته است. هدف اساسی گات و سازمان تجارت جهانی، توسعه و بهبود همکاری اقتصادی بین المللی، تقویت اقتصاد جهانی، ایجاد ثبات اقتصادی و قابل پیش بینی کردن تجارت می باشد؛ به نحوی که سرمایه گذاری توسعه پیدا کرده، فرصت های شغلی افزایش یابد و رشد اقتصادی بالاتری محقق شود. برای شناخت سازمان تجارت جهانی و تشکیلات آن، لازم است به طور خلاصه سابقه شکل گیری گات و جایگزینی سازمان تجارت جهانی مطرح شود. اهداف این سازمان، اصول کلی حاکم بر آن و موافقت نامه های اصلی سازمان تجارت جهانی از دیگر مسائلی است که باید مورد بررسی قرار گیرد. در آخر به طور مختصر، تشکیلات سازمان تجارت جهانی مطرح خواهد شد.

تاریخچه سازمان تجارت جهانی

در طول قرن نوزدهم و ابتدای قرن بیست، حدود ۶۵٪ تجارت جهانی بین کشورهای اروپایی و مستعمره های آنان واقع می شد. در اواخر قرن نوزدهم، موانع طبیعی و دولتی موجود بر راه توسعه تجارت جهانی به طور قابل ملاحظه ای از بین رفت؛ به نحوی که در طول سال های بین ۱۸۶۰ - ۱۹۲۰، کشورها یک دوره آزاد نسبی تجارت را تجربه کردند. رکود اقتصادی دهه ۱۹۳۰ باعث شد تا کشورها سیاست های اقتصادی خاصی را از قبیل افزایش تعرفه های وارداتی، تبعیض بین کشورهای طرف تجاری؛ و برقرار کردن دیگر موانع تجارتی اتخاذ کنند که نه تنها رکود را بر طرف نکرد بلکه به آن سرعت بخشید. بر اساس این سیاست ها، کشورها به خصوص امریکا و انگلستان کوشیدند تا با کنترل

واردات و حذف عنصر رقابت، از تعطیلی کارگاه های خود جلوگیری کرده و باعث بیکاری بیشتر کارگران خود نشوند. چنین سیاست هایی در کوتاه مدت به اثرات مثبتی در اقتصاد ملی این کشورها انجامید ولی به زودی این سیاست ها به یک بحران در سطح جهان تبدیل شد، زیرا تمام کشورهای عمدۀ تجاری، در جهت محدود کردن واردات و حمایت از صنایع و تولیدات داخلی، مقررات محدود کننده مشابهی را برقرار کردند. رواج چنین شیوه هایی در سطح بین المللی و عوضاً در تلاقي با مقررات محدود کننده در کشورهای دیگر، باعث شد تا واردات به کشورها با موانع جدی روبه رو شده و عملاً کشورها توانند کالاهای خود را صادر کنند. این کشورها که می دیدند کالاهای صادراتی آن ها در فلان کشور، نسبت به کالاهای مشابه کشورهای دیگر مورد تبعیض قرار می گیرد، و یا اساساً از واردات آن ها جلوگیری می شود، در تلاقي، مقررات مشابهی وضع کرده، کالاهای وارداتی از چنین کشورها را تحت محدودیت های مشابهی قرار دادند. چنین شیوه های محدود کننده باعث شد تا حجم تجارت بین المللی به شدت کاهش پیدا کند و همین بر و خامت اوضاع اقتصادی می افزود.^۳

اتخاذ این شیوه های تلافی جویانه و محدود کننده باعث شد تا این نظر تقویت شود که لازم است کشورها در کنار یکدیگر قرار گرفته و در جهت رفع موانع تجاری موجود، قراردادهای چند جانبی ای ترتیم کنند. از طرف دیگر، بروز جنگ جهانی دوم این احساس را تقویت کرد که وابستگی اقتصادی متقابل کشورها به یکدیگر باعث خواهد شد تا انگیزه برای جنگ کاهش پیدا کند. در نتیجه بالا فاصله پس از جنگ جهانی دوم، در جهت جلوگیری از بروز خشونت، ترمیم خرابی های ناشی از جنگ، تنظیم روابط تجاری بین المللی بر اساس تضمین رقابت سالم و آزادی تجارتی، کشورهای عمدۀ تجارتی توافق کرددند تا سازمان تجارت بین المللی (ITO)^۴ همراه با بانک بین المللی ترمیم و توسعه بانک جهانی^۵ و صندوق بین المللی پول^۶ تشکیل شود ولی کنگره امریکا پیوستن به این سازمان را به معنای خدشه دار شدن حق حاکمیت امریکا تلقی کرده و آن را تأیید نکرد و با رد کنگره، سازمان یاد شده که بنا بود به عنوان یک سازمان بین المللی تجاری سیاست های تجاری اعضاء را کنترل و تحت نظرارت قرار دهد، هرگز به وجود نیامد.^۷

طبق قانونی در امریکا، از سال ۱۹۳۴ رئیس جمهور آن کشور مجاز شد تا با کشورهای دیگر در جهت کاهش متقابل تعرفه های گمرکی مذاکره کند. در سال ۱۹۴۵ این قانون دوباره به وسیله کنگره تمدید شد و طبق این مجوز، وزارت خارجه امریکا

تعدادی از کشورها را برای مذاکرات چند جانبه در مورد کاهش تعرفه‌های تجاری دعوت کرد. در همین زمان اولین قطعنامه کمیسیون اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل متحده، کشورها را برای نهیه پیش‌نویس یک سازمان تجاری بین‌المللی دعوت کرد. در کفرانسی در ژنو، سه موضوع در عرض یکدیگر مورد بررسی و مذاکره قرار گرفت: کاهش تعرفه‌های گمرکی، نهیه موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت (گات) و پیش‌نویس منشور سازمان تجاری بین‌المللی را یافته اولی گات این بود که نتایج مذاکرات چند جانبه راجع به کاهش تعرفه‌های در آن منعکس باشد و در ضمن حاوی مهم‌ترین و شخص‌ترین تعهداتی باشد که کشورهای طرف قرارداد ملزم به رعایت آن در سیاست‌های تجاری خود هستند. بنای اولیه گات این بود که این توافق نامه تحت نظارت و کنترل سازمان بین‌المللی عمل کند.^۸

جانبی پیش‌نویس سازمان تجاری بین‌المللی به وسیله کنگره امریکا رد می‌شد، لازم بود موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت (گات) به کنگره عرضه شود، زیرا طبق معجز سال ۱۹۴۵ کنگره، رئیس جمهور حق داشت با دیگر کشورها وارد مذاکره دو یا چند جانبه شده و قراردادهایی در جهت کاهش تعرفه‌های تجاری متعقد نماید. در سال ۱۹۴۸ با پیوستن ۲۲ کشور به موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت (گات) این معاهده چند جانبه بین کشورهای طرف قرارداد الزم الاجرا شد. مرگ سازمان تجاری بین‌المللی از یک طرف و ادامه حیات گات از طرف دیگر، باعث شد تا گات رفته رفته دیرخانه‌ای کوچک با تعدادی خدمه راه‌اندازی کند و هر چند ناقص و محدود، وظایف محوله به سازمان تجاری بین‌المللی را انجام دهد. بنابراین در حدود پنجاه سال، گات که صرف‌ایک معاهده چند‌جانبه بین کشورها بود، وظایف سازمانی و تشکیلاتی ناقصی را نیز در خود توسعه داد و عملکاریک سازمان تجاری بین‌المللی را عهده‌دار شد.^۹

گات در طول ۴۸ سال حیات خود چندین بار سورد اصلاح قرار گرفت و موافقت‌نامه‌هایی به آن اضافه شد. این موافقت‌نامه‌ها برای کشورهایی که آن را نمی‌بدیرند اصولاً الزامی نبود و همین مطلب باعث شده بود که سیاست‌های تجاری واحد و منجمی بر کشورها حاکم نباشد. عدم وجود مقررات واحد بین همه کشورهای طرف قرارداد و ضعف اداری و تشکیلاتی گات، روز به روز این حقیقت را نشان می‌داد که گات با وضعیت فعلی خود جواب‌گوی نیازهای نوین تجاری بین‌المللی نیست و باید

سازمانی قوی و تعریف شده همراه با موافقت نامه‌های بکسان و فرآگیر به وجود آید. در آخرین دور مذاکرات که به دور اورگونه معروف است و به مدت هشت سال (WTO) ۱۹۸۶-۱۹۹۴ به طول انجامید، کشورها بر تأسیس سازمان تجارت جهانی (WTO) توافق کردند و این سازمان در اول ژانویه سال ۱۹۹۵ رسماً متولد شد.^{۱۰} گات ۱۹۴۷ در سازمان تجارت جهانی ادغام شد و در واقع بارهای از مقررات آن را تشکیل داده به عبارت دیگر، با تشکیل سازمان تجارت جهانی، وظایف اداری و تشکیلاتی گات به این سازمان متحول شد و موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت (گات) که یک معاهده چند جانبه بود، به نام گات ۱۹۹۴ جزء موافقت‌نامه‌های الزامی سازمان تجارت جهانی قرار گرفت.

اهداف تشکیل سازمان تجارت جهانی

در مقدمه موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت (گات) و هم‌چنین در مقدمه موافقت‌نامه تأسیس سازمان تجارت جهانی، به اهداف گات و سازمان تجارت جهانی اشاره شده است. این اهداف در گات چنین عنوان شده‌اند:

- ۱- ارتقای سطح زندگی؛
- ۲- تضمین اشتغال کامل؛
- ۳- حجم زیاد و افزایش دائمی درآمد واقعی و تقاضای مؤثر؛
- ۴- استفاده کامل از منابع موجود در جهان؛
- ۵- توسعه و گسترش تولید و تجارت کالاهای؛
- ۶- ارتقای سطح زندگی؛
- ۷- تضمین اشتغال کامل؛

در مقدمه موافقت‌نامه تأسیس سازمان تجارت جهانی این اهداف عبارت اند از:

- ۱- ارتقای سطح زندگی؛
- ۲- تضمین اشتغال کامل؛
- ۳- حجم زیاد و افزایش دائمی درآمد واقعی و تقاضای مؤثر؛
- ۴- توسعه و گسترش تولید و تجارت کالا و خدمات؛
- ۵- استفاده بهینه از منابع موجود در جهان، مطابق با اهداف توسعه م مشروع؛
- ۶- حفظ و حراست محیط زیست؛

لذا کوشش برای افزایش سهم کشورهای در حال توسعه، مخصوصاً کشورهایی که

کلی سازمان را مطرح می‌کند و در صدد بیان تأسیس سازمان تجارت جهانی، قلمرو، عملکرد و تشکیلات آن، ارتباط آن با دیگر سازمان‌های بین‌المللی، نحوه تصمیم‌گیری در سازمان، روش بازنگری در مقررات آن، عضویت و خروج از سازمان تجارت جهانی است. بنابراین، موافقت نامه تأسیس سازمان تجارت جهانی به عنوان منشور سازمان است که اصول کلی مربوط به تشکیلات و ورود و خروج از سازمان و نحوه اداره و تصمیم‌گیری در آن را بیان می‌دارد. موافقت نامه‌های تفصیلی که حاوی تعهدات اعضا است به موافقت نامه تأسیس سازمان پیوست شده است و در کل یک مجموعه واحد را تشکیل می‌دهند.^{۱۵}

(۲) موافقت نامه عمومی تعرفه و تجارت

"موافقت نامه عمومی تعرفه و تجارت" ^{۱۶} که مربوط به تجارت کالا است در اصل همان قرارداد گات ۱۹۴۷ می‌باشد که پیوست موافقت نامه تأسیس سازمان تجارت جهانی شده است. این موافقت نامه دارای اهمیت فراوان بوده و مهم‌ترین تعهدات کشورهای عضو در مورد تجارت کالا در آن منعکس شده است که از جمله آن‌ها: اصل عدم تبعیض در برخورد با اعضای دیگر، برطرف کردن موانع تجاری غیر تعرفه‌ای، تعهد به کاهش تعرفه‌های گمرکی، برقراری تجارت منصفانه و شفاف کردن مقررات ملی مربوط به تجارت است.

(۳) موافقت نامه عمومی راجع به تجارت خدمات (GATS)

"موافقت نامه عمومی راجع به تجارت خدمات"^{۱۷} که از تابع دور اوروپوئه است، به تجارت خدمات اختصاص دارد. قبل از سال ۱۹۹۵ مقررات گات فقط مربوط به تجارت کالا می‌شد ولی با تصویب این موافقت نامه تجارت خدمات نیز تحت کنترل سازمان تجارت جهانی قرار گرفت. این موافقت نامه می‌کوشد تا اصول گات را به تجارت خدمات سرویس داده و آزادی تجاری را در این قسمت نیز تضمین کند. مسلماً تجارت در خدمات دارای ویژگی‌های خاص خود است و موانع موجود در آزاد سازی آن با موانع تجارت کالا تفاوت دارد؛ تجارت خدمات اصولاً مستلزم انتقال نیروی انسانی و سرمایه از یک کشور به یک کشور دیگر است که حساسیت‌های خاص خود را در نظام‌های ملی دارد، مثل بانکداری، بیمه، حمل و نقل، ارائه خدمات درمانی، حقوقی و مشاوره‌ای و امثال آن. این قسمت‌ها که اصولاً تحت نظارت و مقررات خاص کشورها قرار دارد، به آن توجه فراوانی دارند و ممکن است نسبت به اجازه ورود دیگر کشورها در این قسمت،

بهره بسیار اندازی از توسعه داشته‌اند، با درک نیازهای این کشورها به توسعه اقتصادی.^{۱۸}

اهداف مطرح شده در گات ۱۹۴۷ در موافقت نامه تأسیس سازمان تجارت جهانی تکمیل شد. در طول این نیم قرن، تحولاتی در سطح بین‌المللی اتفاق افتاد که نقطه نظرهای عمومی را نسبت به اهداف یک سازمان تجارتی بین‌المللی تحت تأثیر قرار داد. این تحولات که در موافقت نامه تأسیس سازمان تجارت جهانی منعکس شده‌اند عبارت‌اند از:

- ۱- توجه به تجارت خدمات در کنار تجارت کالا؛
- ۲- توجه به نیازهای کشورهای در حال توسعه و شناسایی حق مشروع این کشورها در دستیابی به توسعه اقتصادی؛
- ۳- کوشش جهانی برای حفظ و حراست از محیط زیست و تقویت وسائل انجام آن با توجه به تنافت سطح اقتصادی کشورها.

موافقت نامه‌های بنیادی سازمان تجارت جهانی

همان طور که قبلاً بیان شد، یکی از دلایل تشکیل سازمان تجارت جهانی، یکپارچه کردن موافقت نامه‌های چند جانبه‌ای بود که تنها در روابط آن دسته از کشورهایی که بدان ملحق شده بودند، لازم الاجرا بود. یکی از نتایج دور اوروپوئه، برقراری سیستم واحدی بود که براساس آن پیوستن به سازمان به معنای قبول کلیه موافقت نامه‌های چند جانبه آن تلقی می‌شد؛ یعنی هر کشوری که می‌خواست به سازمان ملحق شود بایستی به کلیه موافقت نامه‌هایی که در دور اوروپوئه مذکور شده است، ملحق شود و حق ندارد به بعضی پیوسته و بعضی دیگر را رد کند.^{۱۹} موافقت نامه تأسیس سازمان تجارت جهانی در واقع نقطه ثقل موافقت نامه‌های سازمان تجارت جهانی است که بقیه موافقت نامه‌ها به آن پیوست شده است. در اینجا به مهم‌ترین و بنیادی‌ترین موافقت نامه‌های این سازمان اشاره می‌کنیم:

(۱) موافقت نامه تأسیس سازمان تجارت جهانی

"موافقت نامه تأسیس سازمان تجارت جهانی"^{۲۰} که از ۱۶ ماده تشکیل شده است، حاوی مقررات تفصیلی و یا ماهوی در مورد تعهدات اعضا نیست، بلکه در واقع اصول

از طریق وضع مقررات جزایی است.^{۲۱} اصرار بر گنجاندن این موافقت نامه در سازمان تجارت جهانی، به وسیله امریکایی‌ها شروع و به وسیله جامعه اقتصادی اروپا، ژاپن و سوئیس حمایت شد. این کشورها معتقد بودند که عدم حمایت با حمایتی ناقص از حقوق مالکیت معنوی در بعضی از کشورهای عضو، همانند دیگر موانع تجاری بوده و سازمان تجارت جهانی باید بدان بپردازد و برای آن راه حلی ارائه دهد. استدلال کشورهای صنعتی بر این اساس استوار بود که حق مالکیت معنوی این کشورها بر تولیدات و نوآوری‌های صنعتی آن‌ها باید به نحو مؤثری تضمین شود تا اولاً: آن‌ها بتوانند به بازارهای کشورهای در حال توسعه دست پیدا کنند و ثانیاً: از صادرات کالاهای اقتباس شده از کشورهایی که مالکیت معنوی آن‌ها را نقض کرده‌اند، جلوگیری شود. به رغم مخالفت بعضی از کشورهای در حال توسعه، مخصوصاً هند، موافقت نامه در چارچوب سازمان تجارت جهانی گنجانده شد و همه اعضاء به آن متعهد شدند. کشورهای در حال توسعه به این امید که بتوانند سرمایه خارجی را جذب کنند و دوره تدریجی توسعه را پشت سر گذارند و از ترس سیاست‌های تلافی جویانه کشورهای صنعتی، به گنجاندن موافقت نامه رضایت دادند.^{۲۲}

(۶) موافقت نامه راجع به تدبیر سرمایه‌گذاری مرتبط با تجارت

" موافقت نامه راجع به تدبیر سرمایه‌گذاری مرتبط با تجارت"^{۲۳} نیز از نتایج دور اوروگوئه است و برای اولین بار در مذاکرات چندجانبه تحت نظارت گات مطرح شد. این موافقت نامه در صدد نیست تا مستقیماً یک سیستم قابل اعمال برای سرمایه‌گذاری خارجی و در حمایت از آن برقرار کند. این موافقت نامه در واقع مرتبط با موانع تجاری است که یک سرمایه‌گذار خارجی در کشور مقصود با آن رویه رواست؛ مثل این‌که کشور مقصود تعهداتی را به سرمایه‌گذار خارجی تحمیل می‌کند که مقداری از کالاهای مورد نیاز خود را از منابع داخلی تهیه کند و یا در تولید کالاهای خود از کالاهای و مواد ساخت داخل استفاده کند. بر اساس این موافقت نامه کشورهای عضو، سازمان تجارت جهانی ناید نسبت به سرمایه‌گذاری خارجی تدبیری اتخاذ کنند که به رفتار تبعیض آمیز بین کالاهای ساخت داخلی و کالاهای تولید شده در پروژه‌های سرمایه‌گذاری خارجی منجر شود. در پیوست این موافقت نامه مواردی فهرست شده است که از نظر موافقت نامه رفتاری تبعیض آمیز تلقی و منوع شده است؛ مثل الزام سرمایه‌گذار خارجی به خرید محصولات داخلی، محدود ساختن سرمایه‌گذاری خارجی در خرید کالاهای وارداتی،

تمایلی نداشته باشند. موافقت نامه عمومی راجع به تجارت خدمات، چارچوبی قانونی برای تضمین آزادی تجارت خدمات از طریق قبول اصل آزادی تجارت در خدمات، رفع موانع موجود، برطرف کردن رفتارهای تبعیض آمیز، و شفافیت بخشیدن به مقررات ملی است.

(۷) تفاهم نامه راجع به قواعد و رویه‌های حاکم بر حل اختلاف

یکی از نقایص گات ۱۹۴۷ عدم وجود یک روش منجم حل و فصل دعاوی به صورت قضایی و حقوقی بود. این نقص در مذاکرات دور اوروگوئه تا حد زیادی رفع شد و یک روش مؤثر و فراگیر برای حل و فصل دعاوی توسط یک هیئت قضایی مستقل برقرار شد. نیاز به برقراری یک سیستم رسیدگی قضایی مستقل مخصوصاً از این جهت اهمیت پیدا کرد که موضوعات جدیدی مانند تجارت خدمات و مالکیت معنوی در قلمرو سازمان تجارت جهانی قرار گرفت. "تفاهم نامه راجع به قواعد و رویه‌های حاکم بر حل اختلاف"^{۲۴} نقش محوری در حل و فصل دعاوی ناشی از موافقت نامه‌های سازمان تجارت جهانی دارد. موافقت نامه راجع به حل اختلافات با مقررات حل و فصل دعاوی گات ۱۹۴۷ تفاوت‌های اساسی دارد که از جمله آن نحوه رسیدگی، توسعه جنبه اجرایی حل و فصل قضایی، و تأکید بر امکان برقراری سیاست‌های تلافی جویانه است. حل و فصل دعاوی بر اساس تفاهم نامه فوق و در رکن حل و فصل دعاوی سازمان تجارت جهانی^{۲۵} انجام خواهد گرفت.

(۸) موافقت نامه راجع به حقوق مالکیت معنوی مرتبط با تجارت

" موافقت نامه راجع به حقوق مالکیت معنوی مرتبط با تجارت"^{۲۶} به عنوان یکی از تلاش‌های بلند پروازانه برای یکسان کردن راجع به حقوق مالکیت معنوی در سطح جهان و در چارچوب سازمان تجارت جهانی، از نتایج دور اوروگوئه می‌باشد و قبل از گات سابقه نداشته است. این موافقت نامه در بردارنده کلیه مسائلی است که با مالکیت صنعتی، ادبی و هنری مرتبط است و برخلاف عنوان آن، به جنبه‌هایی از مالکیت معنوی منحصر نیست، از این رو ارتباط مستقیم با تجارت پیدا می‌کند. گنجاندن این موافقت نامه در سازمان تجارت جهانی بر این ایده استوار بوده است که جنبه‌های حقوق مالکیت معنوی تأثیراتی بر تجارت خواهد داشت.

این موافقت نامه در بردارنده مقرراتی تفضیلی در بیان وظایف اعضای سازمان تجارت جهانی در جهت رعایت و تضمین حق مالکیت معنوی در سرزمنی خود و بعضی

الازم به کار بردن کالاهای داخلی در کالاهای تولیدی، و ایجاد محدودیت در صادرات کالاهای تولیدی. لازم به توضیح است که این موافقت نامه راجع به تدبیری است که اثر منفی بر سرمایه‌گذاری خارجی دارد و اصولاً مذکور تدبیری نیست که موجب جذب و تشویق سرمایه‌گذاری خارجی می‌شود.^{۲۴}

اصول حاکم بر سازمان تجارت جهانی

گات و سازمان جهانی بر مبانی و اصولی استوار است که بررسی اجمالی آن‌ها برای درک صحیح از این سازمان ضروری است. در مقدمه موافقت نامه تأسیس سازمان تجارت جهانی، کشورهای عضو تمایل خود را برای تحقق اهداف سازمان از طریق توافقات دو جانبه مبنی بر کاهش قابل ملاحظه تعرفه‌های گمرکی، برطرف کردن دیگر موانع تجاری و العای کلیه رفتارهای تبعیض آمیز در روابط تجاری بین‌المللی، بیان کرده‌اند. این اصول و مبانی که در "موافقت نامه‌های چند جانبه"^{۲۵} سازمان تجارت جهانی منعکس شده است عبارت‌اند از:

۱) تضمین آزادی تجاري بین اعضا

یکی از اصول حاکم بر گات و امروزه در سازمان تجارت جهانی، تضمین آزادی تجاري بین اعضا است. اصل آزادی تجاري بر این مبنای استوار است که اقتصاد جهانی در مجموع از آزادی تجاري بیشتر سود می‌برد تا از ایجاد محدودیت‌های تجاري. در هر کشور تولید کالاهای خاصی دارای مزیت نسبی در مقایسه با تولید همین کالا در کشورهای دیگر است. تجارت آزاد به یک کشور امکان می‌دهد تا از مزیت‌های نسبی خود کمال استفاده را ببرد و بتواند با تمرکز در تولید و عرضه آن‌ها در سطح بین‌المللی، کالاهای مورد نیاز خود را که در تولید آن‌ها دارای مزیت نسبی کمتری است، وارد کند. از آن جاکه هزینه تولید کالا در کشورهایی که از مزیت نسبی تولید برخوردارند پایین‌تر از دیگر کشورهایی است که از این مزیت محروم‌اند، کشورها می‌توانند با تمرکز در تولید و صادرات آن دسته از کالاهایی که در آن مزیت بیشتری دارند به ارز دسترسی پیدا کرده و به واردات کالاهایی اقدام کنند که در تولید آن‌ها مزیت نسبی ندارند. مبادله این کالاهای به کشورها کمک خواهد کرد تا با هزینه کمتری به کالاهای مورد نیاز خود دست پیدا کنند. افزایش تولید، استفاده بهینه از منابع اقتصادی، بهره‌برداری از امکانات بالقوه

اقتصادی کشورها و افزایش فرصت‌های شغلی از جمله تابع تجارت آزاد و امکان ردو بدل آزادانه کالا بین کشورها است. تجارت جهانی نه فقط وسیله‌ای برای در دسترس قرار دادن کالاهای مفیدی است که در یک نقطه دیگر دنیا تولید می‌شود بلکه راهی است برای انتقال نیازهای یک کشور به دیگر کشورها.^{۲۶}

بنابراین، قصد اصلی سازمان تجارت جهانی برطرف کردن و از بین بردن موانع تجاري موجود در سطح بین‌المللی است. بدین جهت گات و اخیراً سازمان تجارت جهانی، برقراری هر نوع مانع تجاري غیر از برقراری تعرفه گمرکی را منع اعلام کرده است. طبق ماده ۱۱ گات ۱۹۹۴ هیچ یک از اعضا حق ندارند به جز تعرفه‌های گمرکی و مالیات‌ها، محدودیت‌های دیگری را در واردات و یا صادرات کالاهای به وجود آورند، چه این محدودیت‌ها از طریق برقراری سیستم سهمیه‌بندی واردات و صادرات باشد و چه از طریق الزام به اخذ مجوز واردات و صادرات.

۲) کاهش تعرفه‌های گمرکی

بر خلاف موانع تجاري دیگر، برقراری تعرفه‌های گمرکی نه تنها در گات و سازمان تجارت جهانی ممنوع نشده، بلکه امری مجاز تلقی شده است، اما از آن جاکه کشورهای عضو ممکن است با برقراری سیستم تعرفه‌های گمرکی عملآزادی تجاري را تحت شعاع قرار دهند، کلیه کشورها متعهد شده‌اند تعرفه‌های گمرکی خود را به طور قابل توجهی کاهش دهند. در راستای این تعهد عام، کشورهای عضو دائماً در مذاکرات دو گانه خود، در صدد کاهش تعرفه‌های گمرکی هستند و در طول بیش از پنجاه سال عمر گات و سازمان تجارت جهانی این مذاکرات به تابع مطلوبی رسیده و حجم تعرفه‌های گمرکی روز به روز کاهش پیدا کرده است.^{۲۷}

هر کشوری که عضو گات و یا سازمان تجارت جهانی می‌شود، باید علاوه بر الحالی به موافقت نامه‌های چند جانبه آن، وارد مذاکرات دو یا چند جانبه با دیگر اعضا شده و تعرفه‌های گمرکی خود را کاهش دهد. حداقل میزان تعرفه‌ای که یک کشور ممکن است برای یک کالا برقرار کند، در جدول تعرفه‌های آن کشور منعکس است و آن کشور حق ندارد تعرفه‌ای بیشتر برقرار سازد. حال کشورها ممکن است با یکدیگر وارد مذاکره شده و متقابلاً تعرفه‌های گمرکی خود را نسبت به کالاهای یکدیگر کاهش دهند؛ مثلاً کشور «الف» که تولید کننده گوشت است با کشور «ب» که تولید کننده پوشک است وارد مذاکره شده و دو طرف متعهد می‌شوند که تعرفه‌های گمرکی بر گوشت و پوشک

را ۱۰٪ کاهش دهد. این کاهش مسلمًا شامل اعضای ثالثی خواهد شد که تولید کننده بوشک و یا گوشت هستند، زیرا چنان‌چه اعضای ثالث بدون دادن امتیاز از کاهش تعرفه‌های مزبور بهره‌مند نشوند، مجددًا باکشورهای «الف» و «ب» برای کاهش تعرفه وارد مذکوره خواهند شد که این روند علاوه بر این که موجب مذاکرات طولانی و پیچیده‌ای خواهد شد ممکن است سال‌ها به درازا انجامد و نیز تیجه آن، کاهش تعرفه‌ها در یک مقیاس بزرگ نسبت به کالاهای متعددی شود.

۳) الفای کلیه تبعیض‌های تجاری

یکی دیگر از اصول بنیادی و محوری گات و سازمان تجارت جهانی، الفای کلیه تبعیض‌های تجاری است. این تبعیض‌ها به دو صورت کلی ممکن است برقرار شود: صورت اول این است که برخورد با کالاهای وارداتی از کشورهای گوناگون متفاوت باشد؛ به نحوی که یک کالای مشابه چنان‌چه از کشور «الف» آمده باشد از امتیاز بیشتری نسبت به همان کالا که از کشور «ب» آمده است برخوردار شود؛ مثلاً اگر کشوری تعرفه گمرکی گوشت گوساله وارداتی از جامعه اقتصادی اروپا را ۲۰٪ و از کشور استرالیا ۲۵٪ تعیین کند، این یک رفتار تبعیض آمیز است.

ماده ۱ موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت ۱۹۹۴ و ماده ۲ موافقتنامه عمومی راجع به تجارت خدمات، هر دو به صراحت چنین رفتارهای تبعیض آمیزی را منع کرده‌اند. این مواد مقرر داشته‌اند که کالاهای خدمات وارداتی به وسیله کشورهای عضو باید مشمول مقرراتی مشابه و یکسان باشند و نباید به صرف این که کالا و یا خدماتی از این کشور و نه دیگری است باعث شود تا آن کالا یا خدمات از امتیازات و یا مساعدت‌هایی بهره‌مند شود که دیگر کالاهای و خدمات مشابه از کشورهای دیگر از آن محروم‌اند. بنابراین اگر یک عضو امتیازات و یا مساعدت‌هایی برای کالاهای و یا خدمات عضو دیگر برقرار کرد، باید همین امتیازات و مساعدت‌ها را نسبت به کالاهای و خدمات دیگر اعضا برقرار سازد.

صورت دوم از رفتار تبعیض آمیز این است که کالاهای تولید داخلی نسبت به کالاهای وارداتی از مساعدت‌ها و امتیازات مناسب‌تری بهره‌مند شوند. این نوع تبعیض نیز طبق ماده ۳ موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت ۱۹۹۴ ممنوع شده است. این ماده، کشورهای عضو را از اتخاذ آن دسته از سیاست‌های داخلی که به اعطای امتیازات و مساعدت‌ها نسبت به کالاهای مشابه وارداتی منجر می‌شود، منع می‌کند؛ مثلاً نمی‌توان

به فروش کالاهای تولید داخلی مالیات کم‌تری نسبت به کالاهای مشابه وارداتی مقرر کرد، زیرا طبق ماده ۳، کشورهای عضو موظف‌اند امتیازات و مساعدت‌هایی نسبت به کالاهای وارداتی برقرار کنند که از امتیازات و مساعدت‌هایی که نسبت به کالاهای تولید داخل برقرار کرده‌اند، کم‌تر نباشد.

۴) شفافیت بخشیدن به مقررات تجاری

یکی دیگر از اصول منعکس شده در موافقتنامه‌های متعدد سازمان تجارت جهانی این است که اعضای باید سیاست‌ها و تدبیرهای مؤثر خویش در تجارت و نیز مقررات تجاری مربوط را به صورت شفاف و روشنی منتشر کرده و در معرض دید همگان قرار دهند. طبق ماده ۱۰ موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت ۱۹۹۴ کلیه قوانین، مقررات، تصمیمات قضایی و دستورالعمل‌های اداری که به وسیله هر یک از کشورها برقرار شده است و به نحوی در فروش، توزیع، حمل و نقل، بیمه، انبارداری، موتناشر،... کالاهای تأثیر داشته باشد، باید منتشر شود. شفافیت در مقررات در ماده ۳ موافقتنامه عمومی راجع به تجارت خدمات نیز الزامی شده است. شفافیت در قوانین، نقش مهمی در تحقق اهداف سازمان تجارت جهانی دارد، زیرا ضمانت اجرای مقررات آن عمدتاً اتخاذ رفتار تلافی جویانه است و این در صورتی عملی است که کشورهای دیگر رسماً از مقررات موجود در یک کشور مطلع باشند. بنابراین اتخاذ هرگونه سیاست تجاری باید به اطلاع سازمان تجارت جهانی برسد.

ساختمان سازمان تجارت جهانی

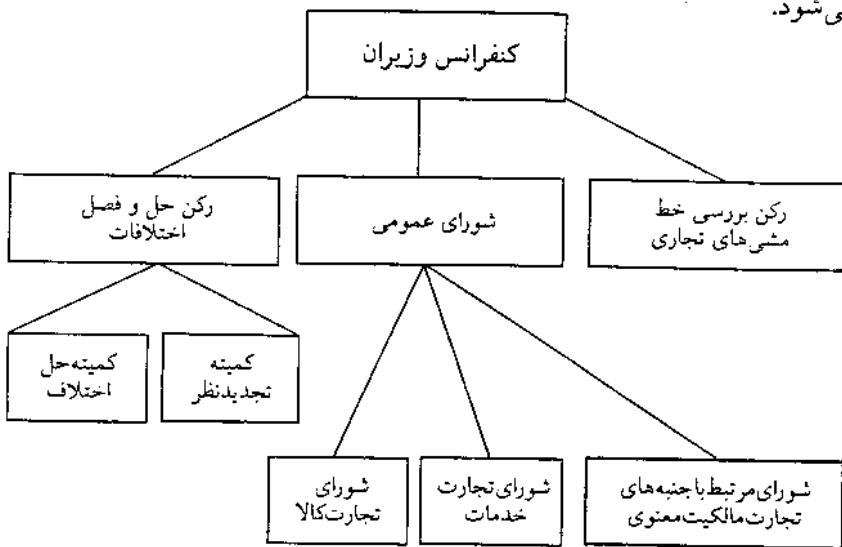
هر چند گات ۱۹۴۷ صرفاً یک معاہده چند جانبه بود و بنا بود که تحت کنسل و نظارت سازمان بین‌المللی (ITO) اجرا شود، ولی به علت عدم تشکیل این سازمان، گات سعی نمود تا ضعف تشکیلاتی خود را با ایجاد یک دیرخانه کوچک جبران کند. یکی از توفیقات مهم مذاکرات دور اوروپوئه، ایجاد یک سازمان تجارت جهانی منسجم و دائمی به جای دیرخانه گات است. سازمان تجارت جهانی از سه نظر دارای تشکیلات منسجم‌تر و مناسب‌تر است:

الف - ایجاد یک رکن دائمی برای بررسی خط مشی‌های تجاری

«رکن بررسی خط مشی‌های تجاری»^{۲۸} وظیفه دارد تا به طور مستمر سیاست‌ها و

مذاکرات تکرار نشود.

برای تکمیل بحث ساختار سازمان تجارت جهانی لازم است به طور مختصر تشکیلات و مراجع تصمیم‌گیری سازمان تجارت جهانی مورد بررسی قرار گیرد. "کنفرانس وزیران" ^{۳۲} عالی ترین رکن سازمان تجارت جهانی است که مشکل از نمایندگان همه کشورهای عضو بوده و باید حداقل هر دو سال یکبار تشکیل شود. کنفرانس وزیران صلاحیت دارد تا طبق موافقت نامه‌های چند جانبه سازمان هر تصمیمی را اتخاذ کند. کارهای روزانه سازمان تجارت جهانی به عهده "شورای عمومی" ^{۳۳} است که تحت نظرات و کنترل کنفرانس وزیران بوده و مشکل از کلیه اعضا است. شورای عمومی تقریباً هر ماه یکبار تشکیل شده و وظیفه دارد تا وظایف کنفرانس وزیران را در غیاب آن انجام داده و به کنفرانس وزیران گزارش دهد. شورای عمومی دارای سه شورای فرعی به نام "شورای تجارت کالا" ^{۳۴} "شورای تجارت خدمات" ^{۳۵} و شورای مرتبط به جنبه‌های تجارتی مالکیت معنوی ^{۳۶} است. شورای عمومی قابلیت دارد تا در موارد مقتضی به رکن حل و فصل دعاوی و یا رکن بررسی خط مشی‌های تجارتی تبدیل شود؛ به عبارت دیگر، شورای عمومی در موارد لازم در رکن حل و فصل دعاوی و یا رکن بررسی سیاست‌ها و تدابیر تشکیل می‌شود. دبیرخانه سازمان تجارت جهانی در زنون واقع است. در رأس دبیرخانه دیبر کل قرارداد که به وسیله کنفرانس وزیران انتخاب می‌شود.

تدابیر اتخاذ شده به وسیله اعضا در مورد تجارت کالا و خدمات را مورد بررسی و مطالعه قرار دهد. این رکن موظف است تا هر چهار سال یک بار (نسبت به کشورهای عمدۀ تجارتی هر دو سال یک بار) سیاست‌ها و تدابیر تجارتی اعضا را مورد بررسی قرار داده، گزارشی در این رابطه تهیه کند. این گزارش همراه با توضیحات دولت متبوع آن کشور منتشر شده و در معرض دید دیگر کشورها قرار می‌گیرد. هر گونه عکس العمل کشورها عمدتاً بر اساس چنین گزارش هایی استوار است. هدف از مقررات مربوط به "مکانیسم بررسی خط مشی‌های تجارتی" ^{۲۹} تضمین وفاداری اعضا به مقررات سازمان و نظارت بر انجام تعهدات تقبل شده آن‌ها می‌باشد. این بررسی‌های موجب خواهد شد تا مقررات و سیاست‌های تجارتی یک کشور شفاف شده و درک صحیح و بی‌طرفانه‌ای از سیاست‌ها و تدابیر اتخاذ شده از طرف یک عضو به دست آید.

ب- ایجاد یک رکن دائمی برای حل و فصل دعاوی

بر اساس مقررات سازمان تجارت جهانی اعضا باید به اتخاذ تصمیمات یکطرفه علیه یکدیگر اقدام کنند. آن‌ها موظف هستند تا دعاوی خود را از طریق رکن حل و فصل دعاوی سازمان تجارت جهانی و طبق مقررات سازمان، حل و فصل کنند. چنان‌چه طرفین یا اطراف دعوا توافق کنند، موضوع مورد اختلاف بر اساس میانجی‌گری، مازاش و یا از طریق مساعی جمیله حل و فصل خواهد شد. در صورت عدم توافق و یا شکست میانجی‌گری یا سازش، کشور شاکی ممکن است حل و فصل دعوا را طبق مقررات حقوقی درخواست کند. حل و فصل اختلافات بر اساس "تفاهم نامه راجع به حل و فصل دعاوی" ^{۳۰} انجام خواهد گرفت و "رکن حل و فصل دعاوی" ^{۳۱} وظیفه اداری آن را به عهده خواهد داشت.

ج- ایجاد یک رویه منظم برای نشست وزیران کشورهای عضو

طبق مقررات سازمان تجارت جهانی، رویه منظمی برای نشست وزیران کشورهای عضو پیش‌بینی شده است. طبق ماده ۴ موافقت نامه تأسیس سازمان تجارت جهانی، کنفرانس وزیران حداقل هر دو سال یکبار تشکیل خواهد شد که اولین آن‌ها در اوآخر سال ۱۹۹۶ در سنگاپور بود. مقصود از این مقررات، ایجاد نشست‌هایی منظم و در سطح عالی برای بحث پیرامون مشکلات موجود، توسعه و بهبود سیستم تجارتی بین‌المللی و تهیه پیش‌نویس‌های لازم برای مذاکرات چند جانبه آتی می‌باشد. امید می‌رود با برقراری این رویه منظم، مشکلات قبلی گات در جمع کردن نمایندگان عالی کشورها برای انجام

نتیجه‌گیری

رکود بزرگ اقتصادی دهه ۱۹۳۰ و بروز جنگ جهانی دوم این ایده را تقویت کرد که کشورها با آزادی تجاری به رشد اقتصادی مطلوب‌تری نایل خواهند آمد. نیاز به برقراری یک سیستم حقوقی برای تضمین آزادی تجاری و رد و بدل آزادانه کالا بین کشورها از مسائل مبرم بعد از جنگ جهانی دوم بود. گات که یک معاہده بین‌المللی بود و بنا بود تحت نظارت یک سازمان تجاری بین‌المللی به اجرا درآید، عملًا جای حالی سازمان تجاری بین‌المللی را پر کرد و در حدود پنجاه سال عمر خود توفیقات قابل توجهی در آزاد سازی تجاری، کاهش تعرفه‌های گمرکی و تنظیم روابط تجاری بر اساس مقررات حقوقی به دست آورد. مذاکرات دور اوروپوگونه که حدود هشت سال به طول انجامید به تحولاتی اساسی در تنظیم روابط تجاری بین‌المللی منجر شد. در این دور از مذاکرات، محدوده وسیعی از موضوعات تجاری مورد بررسی قرار گرفت؛ تشکیل سازمان تجارت جهانی و توافق براین که کلیه موافقت نامه‌های چند جانبه در حکم یک مجموعه واحد باشد، از دست آوردهای مهم این دور از مذاکرات بود. گات ۱۹۴۷ در سازمان تجارت جهانی گنجانده شد و وظایف اداری آن به سازمان تجارت جهانی و خود معاهده بدون تغییر قابل توجه به عنوان گات^۴ ۱۹۹۴ جزء موافقت نامه‌های چند جانبه سازمان درآمد. گنجاندن تجارت خدمات، حمایت از حقوق مالکیت معنوی، ایجاد یک سیستم منسجم قضایی برای حل و فصل دعاوی، و گنجاندن تفاهم نامه‌ها برای درک و تفسیر یکسان از مقررات گات از دیگر دست آوردهای مهم دور اوروپوگونه است.

تشکیل سازمان تجارت جهانی مسلمًا یک تحول مهم در قرن بیست و اهمیت آن از تشکیل سازمان ملل متعدد کمتر نیست. این سازمان، کشورهای عضو را متعهد می‌کند تا روابط تجاری خود را با دیگران هر چه بیشتر بر اساس مقررات حقوقی تنظیم کنند و از تکیه بر قدرت اقتصادی و منافع صرفاً ملی اجتناب نمایند. وقتی بیش از صد کشور جهان متعهد می‌شوند که از اصولی در روابط تجاری خود تعیت کنند و صرفاً به منافع کوتاه مدت خود توجه نکنند و دعاوی تجاری خود را بر اساس اصول حقوقی و طبق روشی مشخص حل و فصل کنند، این یک موفقیت بزرگی برای جامعه بین‌المللی است. این به این معنا نیست که این سازمان هیچ نقصی ندارد، بلکه منظور این است که تشکیل سازمان تجارت جهانی یک گام به جلو است.

هر عضوی در کشور خود اداره‌ای دارد که از تعدادی مشاور، نمایندگان بخش خصوصی، سازمان‌های تجاری، اتحادیه‌های کشاورزان و دیگر گروه‌های صنعتی و تولیدی تشکیل می‌شود. اکثر کشورها در ژنو دارای یک مرکز دائمی هستند که به ریاست سفیر و پیو آن کشور نزد سازمان تجارت جهانی فعالیت می‌کنند. البته در موارد خاص، یک کشور ممکن است نمایندگان و پیوهای برای مقاصد خاصی اعزام کند. کشورهایی که عضو یک اتحادیه تجاری - اقتصادی هستند سعی می‌کنند فعالیت‌های خود را نزد سازمان تجارت جهانی هماهنگ کرده و نقطه نظرهای واحدی را اتخاذ کنند. این هماهنگی تا اندازه زیادی به همبستگی کشورهای عضو آن اتحادیه وحدت اقتصادی آن‌ها وابسته است، به عنوان نمونه، کشورهای اروپایی عضو اتحادیه اروپا در مقایسه با کشورهای عضوی آیین آن^۵ ۳۷ دارای نقطه نظرهای به مراتب هماهنگ‌تر و یکسان‌تری هستند.

در مورد شیوه تصمیم‌گیری، سازمان تجارت جهانی در واقع ادامه دهنده رویه سنتی گات است که تصمیم‌ها باید بر اساس توافق جمعی و نه بر اساس رأی‌گیری به عمل آید.^۶ این رویه باعث خواهد شد تا منافع تک تک کشورها مورد توجه قرار گیرد و اکثریت توانند نظریات خود را به دیگران تحمیل کنند. زمانی که اعضاء به یک توافق جمعی دست پیدا نمی‌کنند، موافقت نامه تأسیس سازمان تجارت جهانی در چهار مورد اجازه می‌دهد تا رأی‌گیری شود. این رأی‌گیری بر اساس یک کشور، یک رأی استوار است. اکثریت‌های متفاوتی برای تصمیم‌گیری‌های گوناگون پیش‌بینی شده است. تفسیر هر کدام از موافقت نامه‌های چند جانبه سازمان تجارت جهانی نیاز به اکثریت سه چهارم دارد. همین اکثریت لازم است تا کنفرانس وزیران بتواند تعهداتی را که یکی از موافقت نامه‌های چند جانبه بر عهده یک عضو قرار داده، از عهده او بردارد. در مورد تعديل موافقت نامه‌های چند جانبه بر حسب مورد ممکن است همه اعضاء یا اکثریت دو سوم نیاز باشد. در هر حال، تغییرات به عمل آمده فقط نسبت به کسانی که آن را پذیرفته‌اند لازم‌الاجرا خواهد بود. برای قبول یک عضو جدید اکثریت دو سوم نیاز است.

پی نوشت ها:

19. WTO's Dispute Settlement Body (DSB).
 20. The Agreement on Trade Related Aspects of Intellectual Property (TRIP).
 21. مواد ۱۶-۴۱ موافقتنامه راجع به حقوق مالکیت معنوی سرتیفیکیت تجارت، در بردارنده تضمینات است که باید به وسیله کشورهای عضو اتخاذ شود.
 22. Paul Demaret, "The Metamorphoses of the GAAT", Columbia Journal of Transitional Law, No.34 (1995) p 140.
 23. Trade - Related Investment Measures (TRIM).
 24. Lenore Neal, "Trade - Related Investment Measures" in Anderson (ed) note 3 supra, p 165.
 25. Multilateral Agreements.
 26. Jakson, "World Trade and the Law of GAAT" (Bobbs - Merril, Indianapolis, 1969) p.54.
 27. Trebilcock & Howse, The Regulation of International Trade (London, Routledge, 1995) p 73-90.
 28. Trade Policy Review Body (TPRB).
 29. Trade Policy Review Mechanism (TPRM).
 30. Dispute Settlement Understanding (DSU).
 31. Dispute Settlement Body (DSB).
 32. Ministerial Conference.
 33. General Council.
 34. Council on Trade in Goods.
 35. Council on Trade in Services.
 36. Council for Trade Related Intellectual Property.
 37. Association of South East Asian Nations (ASEAN).
۲۸. موافقتنامه تأسیس سازمان تجارت جهانی، ماده ۹

1. World Trade Organization (WTO).
2. General Agreement on Tariffs and Trade (GATT).
3. Anderson (ed), Strengthening the Global Trading System: From GATT to WTO (Center for International Economic Studies, University of Adelaide, Adelaide, 1996) p 3-5.
4. International Trade Organization (ITO).
5. International Bank for Reconstruction and Development (World Bank).
6. International Monetary Fund (IMF).
7. Jackson & Davey, Legal Problems of International Economic Relations: Cases Materials, and Text on the National and International Regulation of Transitional Economic Relations (West Publishing Co, St Paul, Minn, 2nd ed, 1986) p 293-300.
8. Ibid. p 295.
9. Thomas Dillon, The World Trade Organization: A New Legal Order for World Trade? , Michigan Journal of International Law, No.16 (1995) p 352.
10. تابع دور اوروگوئه به وسیله دبیرخانه گات در سال ۱۹۹۴ تحت این عنوان منتشر شد: GAAT, The Results of the Uruguay Round of Multilateral Negotiations: The Legal Texts (GATT Secretariat, Geneva, 1994).
- این کتاب تحت عنوان "سند نهایی دور اوروگوئه، گات (GATT)" در سال ۱۳۷۳ به وسیله مؤسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی وزارت بازرگانی به فارسی ترجمه شده است.
11. Edmond McGovern, International Trade Regulation (Exeter, Globefield Press, 1995) 7:1.
12. Ibid. 4: 1.
۱۳. موافقتنامه تأسیس سازمان تجارت جهانی، ماده ۲، بند ۲.
14. The Agreement Establishing the World Trade Organization.
15. طبق بند سه ماده ۲ موافقتنامه تأسیس سازمان تجارت جهانی، تنها چهار موافقتنامه است که فقط در روابط آن دسته از اعضایی که بدان ملحقت شده اند اعتبار دارد و قبول آن ها برای همه اعضا الزامی نیست. این چهار موافقتنامه که به موافقتنامه های Plurilateral Trade Agreements شناخته شده اند عبارت اند از:

 - ۱- توافقنامه راجع به تجارت هواپیماهای غیر نظامی (Agreement on Trade in Civil Aircraft)
 - ۲- موافقتنامه راجع به کاربرد ازی و خریدهای دولتی (Agreement on Government Procurement)
 - ۳- توافقنامه بین المللی راجع به محصولات لبنی (International Dairy Arrangement)
 - ۴- توافقنامه راجع به گوشت گاو (Arrangement regarding Bovine Meat)

16. GATT 1994.
17. The General Agreement on Trade in Services (GAATS).
18. Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes.